Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 6 (10603) | 1978 чылдың январь 7, суббота | 1925 чылда үндезилеттингеен | Өртээ 2 көп.

БЕДИК ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартия ТК-зының бирги секретары Ш. Р. Рашидовка, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичевке, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Кол штавының начальниги Совет Эвилелиниң Маршалы Н. В. Огарковка, ССРЭ-ниң иштики херектер министри армия генералы Н. А. Щелоковка, ССРЭ-ниң хамаалы ужар чүүлүнүң министри, ужар чүүлдүң Кол маршалы Б. П. Бугаевке январьның 5-те Кремльге ССРЭ-ниң шаңналдарын тывыскан.

Эштер В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, К. У. Черненко, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, К. В. Русаков олар шаңналдар тыпсырыңга турганнар.

Од ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Н. М. Матчанов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе олар шаңнал тыпсырының өзуалыңга киришкеннер.

Эш Л. И. Брежнев шаңналдарны тыпсырда үүне чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер болгаш өөңүктер!

Бистиң партияның удуртулгазының составында бодумнуң кады ажылдап турар эштеримге, а од ышкаш Совет күрүнениң элээн каш көскү ажылдакчыларынга Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын тыпсыры бөгүн мээң өөрүшкүлүг хүлээлгем боон турар-дыр.

СЭКП-ниң хоочун удуртукчу ажылдакчыларының бирээзи, Политбюро кежигүнү, партия ТК-ның секретары —бистиң шуптувустун хүндүлээривис Михаил Андреевич Суслов партияның-даа, күрүнениң-даа мурнунга улуг ачы-хавыяазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 75 харлааны-биле холбаштыр Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан.

Оон бүгү-ле амыдыралы социализмниң тиилелгези дээш, бистиң Совет чуртувуска коммунизмни тургузары дээш демиселдиң херээнге бердинген. Партияның практиктиг болгаш теоретиктиг-даа ажыл-чорудулгазына оон улуг салыышкыны эки билдиңгир, ыпчангаш ол дугайын мээң тодаргай чугаалаан херээм чок боор деп бодаар-дыр мен.

Бистиң партияның интернационалчы харылзааларын, оон өске-даа акы-дуңма партиялар-биле, делегейниң революстуг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң бүгү отрядтары-биле харылзааларны калбартыш быжыглаар талазы-биле Михаил Андреевичиниң кайы хире хөйзү кылып турары база эки билдиңгир.

Оон большевикчи принципиалдыы, бодунга болгаш өскелерге-даа негелделин, кайгамчыктыг ажыл-ишчизи болгаш эң-не бөдүүнү дээп ышкаш, Михаил Андреевичиниң ындыг тергиин кижизиг шыпарларын бистер бедин-биле үнелеп көрүп турар бис.

Михаил Андреевич, бөгүн төлептиг шаңналды тыпсын тура, Силерге изиг байырны чедирип, кан дег кадыкшылды, силериниң үре-түңнелдиг ажылыңарга чаа-чаа чедишкиннерлиг болуруңарны сеткилдиң хапызындан күзээримни илередип тур мен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартизының ТК-зының бирги секретары эш Рашидовтуң организакчы болгаш политиктиг улуг ажылы бедин-биле үнелеткен.

Шараф Рашидович, республиканың Компартиязының Силерге баштаткан Төп Комитединиң удуртулгазы-биле Узбекистанның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиривиң херээнге, чуртка хөй хөвеени бээр дээш демиселге улуг чедишкиннерни чедип алган. Ынчангаш төрүттүнген хүнүңерден бээр 60 харлааныңарга холбаштыр Ленин орден болгаш ийги «Кадыр болгаш Маска» алдын медаль-биле силерни шаңнаан чорук ол талазы-биле Силериң ролюңарны база толептин-биле үнелээни ол болур.

Чүректиң хапызындан байыр чедирерин болгаш эң-не эки үүлдерни, оон-биле кады беш чыл даалгаларын республиканың күүседири дээш, ажылдың шыныарлыг болгаш ажыктыг болуру дээш демиселге чаа-чаа чедишкиннерлиг болуруң күзээнимни хүлээп ап көрүңер, Шараф Рашидович.

Бөгүн ол ышкаш ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри Петр Нилович Демичевке база Октябрь Революциязы орденни тыпсыр. Ол Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга ачы-хавыяазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр шаңнаткан.

Петр Нилович, бо шаңналбиле кады Силерге сеткилиниң хапызындан байыр чедирбишаан, эки кадыкшылды база совет кижилериниң коммунистиг кижизидилгезинге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг культура тургузуушкунуң талазы-биле моон соңгаар-даа чедишкинниг ажылдаарыңарны күзеп тур мен.

Од ышкаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Кол штавының начальниги, Совет Эвилелиниң Маршалы Николай Васильевич Огарковка Ленин орденни болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсыр улуг өөрүшкүлүг болдум. Чурттуң Чепсектиг Күштерин тургузарынга улуг салыышкыны дээш, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында шериглерни мергежилдин-биле удуртканы болгаш хууда эрес-маадырлыг төрүкту кылганы дээш оон 60 харлаанын холбаштыр аңаа Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Николай Васильевич, Силерге байыр чедирбишаан, Силерге партияның болгаш улустуң бүзүреткени харысалгалыг албан-хүлээлгеңерге чаа-чаа, тергиин эки чедишкиннерлиг болуруңарны күзеп тур мен!

Түңнелинде мен, армия генералы ССРЭ-ниң иштики херектер министри Н. А. Щелоковка Октябрь Революциязы орденни база ССРЭ-ниң хамаалы ужар чүүлүнүң министри Б. П. Бугаевке ужар чүүлдүң Кол маршалының ылгавыр шериг демдээн тыпсыр-дыр мен.

Николай Анисимович биле Борис Павлович, силерге чүректиң хапызындан байыр чедирип тур мен. Силериң ботларыңарның харысалгалыг албан-хүлээлгеңерни өзугаар чорудуп турарыңар улуг ажылыңарны үнелеп көргениниң демдээ ол-дур. Оон-биле кады Төрээн чуртка, бистиң коммунистиг тургузуушкунуустуң херээнге дыка үнелиг боон турар силериң ажылыңарга чаа, улам улуг чедишкиннерни база күзеп турар бис.

Эргим эштер, ол-даа күзелдиг силериң бадыткаарыңарга бүзүрээр мен.

* * *

Дараазында М. А. Суслов үүне чугаалаан.

М. А. СУСЛОВТУҢ чугаазы

Эргим Леонид Ильич!

Эргим эштер!

Мени Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаанында, менээ бистиң партиявыстың Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң чоруткан байырлыг чаазында илереттинген мээң ажыл-чорудулгамны ынчаар бедик үнелеп көргенинге сеткилим хапызындан өөрүп тур мен. Леонид Ильичиниң чүректиң хапызындан сөстерин сеткилдиң улуг хайныгышкыны-биле дыңнадым.

Бо бүгү чорук дээш Төп Комитетке, Дээди Советтиң Президиумунга, Совет чазакка болгаш Силериң бодуңарга, Леонид Ильич, кызыгаар чокка өөрүп четтирдим.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бүгү делегей төөгүзүнге чаа үе-чадаңы, капитализмниң ажылчы чоннарны экономиктиг, социал-политиктиг болгаш утаан-бодал кулданышкынынга үндезилеттинген кижи көөр хөөн чок тургузуундан кижи торелгетениң чырыткылыг келир үези — коммунизмче шилчилгениң үе-чадазын ажыткан.

Коммунистерге, оон иштинде меңээ бодунуң күжүн, билиглерин, амыдыралын өндүр чаагай херекке —коммунистиг иштилелди тургузуп тура, бистиң партиявыстың удуртулгазы-биле совет улустуң ынчаар кайгамчыктыы-биле боттандырын турары Октябрьны уламчылаарының херээнге бээри ышкаш, ындыг бедик болгаш чаагай соруг чок.

Октябрьның идеялары болгаш ажыл-херээ аныяк чылдарымдан эгелээш, көдээ Советке, ядылар комитединге, комсомолга ажылдан эгелээш, оон соонда бистиң партиявыска — Ленинниң партиязына ажылдан эгелээш, мээң бүгү амыдыралымның оруун тодараткан болгаш сорук кирген.

Бүгү-ле үүлдерим партияның ачызында чедип алган мен база кайгамчыктыг шаңнал-биле үүн дээш шаңнаткаңымны аңаа, партияга хамаарыштырар-дыр мен. Партияга 57 чыл дургузунда турун келгеним үезинде партияның эге организацияларындан оон эң дээди органнарынга чедир ажылга партия мени каңнап быжыктырын болгаш дуржулга-биле байлакшыдын келген. Оон миллион-миллион кежигүннери-биле бир дөмей, партия мени марксизм-ленинизмниң өдүм чок идеяларынга, ол өөредиглге шынчы болурунуң өлузунга, партияга ажылчын аңгының болгаш күш-ажыд кижилериниң төөгүлүг херээнге бердинген торукка кижизиткен.

Менээ партийжи ажыл-чорудулганың болгаш бүгү амыдыралымның эң дээди школазы болза хөй чылдарның дургузунда Төп Комитеттиң, оон Секретариадының болгаш Политбюрозунуң составынга ажыл болган.

Оон-биле кады СЭКП ТК-ның октябрь (1964 ч.) Пленумунуң соонда Политбюрога ажылды онза улуг ужур-дузалыг деп санаар мен. Ынчан партияның ол дээди штавынга чогаадыкчы коллективтиг чорук, бедик эчис сорулгалыг чорук, ажылга бот-боттарынга бүзүрежир болгаш негелделиг болур чорук эң-не бедик хөгжүлдени алган. Ол чорук Төп Комитеттиң бүгү ажыл-чорудугазын улам-на бедик деңнелге көдүрген. Аңаа ачы-хавыяа чүүн-даа мурнунда СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневке хамааржыр.

Бистиң бүгү чуртувус, ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, интеллигенция бодунуң чырыткылыг келир үезинниң тургузуушкунунда улуг көдүрүүшкүнүг байдалда турун турар. Даштыны политика талазы-биле тайбыңны быжыглаары дээш демиселге чурттуң чедишкиннери улуг.

Коммунистиг партияны долгандыр бүгү совет улус кажангызындан артык сырый каттышкан.

Бистиң партиявыс — делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шынчы болгаш күүлүг отряды болур.

Тайбың демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш демиселдин авангардында совет чурт социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле кады чоруп орар.

Бо бүгү чорук бисти шуптувусту чаа улуг болгаш өндүр чаагай херектерже сорук киривп турар.

Эргим эштер болгаш өөңүктер, Силериң бүзүрелдиңерни, партияның Төп Комитединиң бүзүрелин бадыткаар дээш бодумнуң шыдаар бүгү үүлдериимни кылырымга болгаш партияга, совет улуска моон соңгаар-даа шынчы бараан болурумга, Силериң-биле кады Октябрьның оруу-биле, ленинчи орук-биле, чайгылыш чокка чоруурумну бүзүредип тур мен.

* * *

СЭКП ТК-ның Политбюрозунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка болгаш Л. И. Брежневтиң бодунга чүректиң хапызындан өөрүп четтиргениң бодунуң чугаазынга эш Ш. Р. Рашидов илереткен. Ол мынча дээн:

Бо шаңналды оон хүрээленде барык 40 чыл дургузунда турун келгеним бистиң алдаргыг ленинчи партиявыска чүүн-даа мурнунда хамаарыштырар-дыр мен. Төрээн чурттуң шаңналында республиканың партия организациязының ажыл-чорудулгазынга, чер ажылдакчыларының, Совет Узбекистанның бүгү ажылчы чоннарының сорун кирикчи күш-ажылынга өөдик үнелээшкин илереттинген.

Узбекистанның ажылчы чоннарының чедишкиннери болза бистиң партиявыстың мерген, эртемге үндезилеттингеен политиказының түңнели болур. Од чедишкиннер СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң болгаш Л. И. Брежневтиң бодунуң талазындан доктаамал дузаламчының, кичээнгей болгаш сагыш салыышкынының ачызында болдунган.

Төрээн чурттуң бедик шаңналын хүлээп ап тура, мен Силерге, эргим Леонид Ильич, Силерге, Политбюронуң эргим кежигүннериңе, партияның XXV съездизинин, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседириңе, коммунизм тургузуушкунунуң эң-не парын болгаш берге херээнин авторитетиг, мерген угаангыр удуртулгазын хандырып турар кижи кылдыр чугаалап турар бис, деп П. Н. Демичев чугаалаан.

Бистиң пинти херээнге бүгү күжүмүү моон соңгаар-даа бээримни Төп Комитетке, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Силериң бодуңарга, эргим Леонид Ильич, бүзүреттим.

Оларның күш-ажылын бедин-биле үнелеп көргени дээш СЭКП Төп Комитедиңе, ССРЭ-ниң Дээди Соведиңе болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиңе

ХОЙДАН ДҮК АЛЫРЫН КӨВҮДЕДИР ДИЗЕ

Хой ажылы Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйында кол черни эзлеп турар. Областар аразының специализациязына дүк болгаш хой эзидин күрүнеге берип турар колдуунда-ла хой ажылдыг республика кылдыр санаттынып турар. Ынчалзажок амгы үеде бистиң республиканың хой ажылында дыка хей өйү келген айтырыглар бар болуп турар. Ол айтырыгларны шиитпирлевес болза, ук алырны улам ынай шынар болгаш сан талазы-биле хөгжүдери берге.

Тыванын хой ажылында өйү келген айтырыгларның бирээзи болза хойдан кыргып алыр дүктүң деңнелин бедидери болур. Амгы үеде хойдан кыргып ап турар дүктүң ортуман хемчээли куду деңнелде.

Ук черниң бөдүүн дүктүг хойларын нарын дүктүг кошкарлар-биле массалыг хайнакташтырганының салдары-биле 1965 чылга чедир бир хойдан кыргып алыр дүктү 1,2 килограмм турганындан 2,2 килограмм чедир көвүдеткен. Ынчалзажок ол деннел он чыл дургузунда 2 килограммга туруп берген.

Нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдериниче угланымышкынны барык-ла бежен чыл мөнгүнде эгелээн хой ажылдыг элээн каш ажыл-агыйлар республикада бар. Ол болза Тока аттыг болгаш «УТКА 25 чылы» совхозтар-дыр. Ынчалзажок ол ажыл-агыйларда-даа хойнуң дүккүр продуктулуу дыка куду болуп, бир баш хойдан кыргып алыр дүк ортумаа-биле 3,0—3,6 килограмм хемчээлге четкеш, дыка хей чылдарда олла деннелде доктаап турупкан. Чижээ, Тока аттыг совхозка бир хойга онааштыр ук черниң бөдүүн дүктүг хойларын нарын дүктүг уксааның кошкарлары-биле массалыг хайнакташтырып турда, нарын-бөдүүн дүктүг хайнактар незек үеде дыка дүккүр турганындан хойнуң дүккүр продуктулуу бедип турган-дыр. Кызымак, шудургу селекция ажылы чокка-ла дүктү бедидерин чедип ап турган.

Хайнакташтырылга доозулганда болгаш нарын-бөдүүн дүктүг хайнактар алдынганда дүккүр продуктулуун бедидерин колдуундала эң эки хойларны тускайлап шилип алырының аргазы-биле, тодаргайлаарга, коданнарны ыяап-ла класс аайы-биле үзүп тургузарының аргазы-биле чедип алыр турган. Өскээр чугаалаарга, ол үе-чадада эн-не кызымак, шудургу селекция ажылы негеттинер турган, ындыг турбуже, ону зоотехник кадрлар болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары чедир үнелеп көрбейн барган, оон уржуундан хойнуң дүккүр продуктулуун оон ыдай бедидип шылавайн барган. Маңаа Тока аттыг совхозтуң чижээн ап көрээлиннер. Ол ажыл-агыйга 1958 чылда, тодаргайлаарга, 20 чыл мөнгүнде, хойдан кыргып алыр дүк ортумаа-биле 4,1 килограммга деп турган. А сөөлгү чылдарда кыргып алыр дүктүң хемчээли кудулаан болгаш 3,0—3,6 килограмм хире апарган. 1958 чылда 4,1 килограмм ортумак кыргылданы чедип алыр мөнгүнде Сибирьниң мал ажылының эртем-шинчилел институдунуң аспирантызы А. А. Соскин үш чыл дургузунда селекция-уксаажыдылга ажылын ол ажылгыйга чорудуп келген. Совхозка хойнуң дүккүр продуктулуунуң кудулаанының, а дараазында чаңгыс черде «таптап» туруп бергенинин чыллагааны болза, аңаа хойларның бонитировказын чыл бүрүде чорудуп түрзажок, коданнарны класс аайы-биле үзүп тургуспайн турганы болур, а ол дээрге коданга хойларны эжилеп шилип алырын кылбайн турганы ол-дур. Ындыг болганда хойнуң продуктулуу бедидеринге депшилге чедип алдынмаан. Эрткен чылга чедир-ле совхозка бүгү класстың хойларын коданнарны бүрүзүнге кады тургузуп турган. Ажыл-агыйга хойларны класс аайы-биле үзүп турганының чылдагаанны үүдел? Мында боттуг болгаш боттуг эвес-даа чылдагааннар бар.

Канчаар-даа аажок делгем девискээрде аразы 70—90 километр чедип турар коданнарны тарады тургусканы хойларны ажылап үскеш, тускай коданнар кылдыр тургузарынга шаптыктыг болган. Ынчалза-даа ол кол чылдагаан эвес.

Кончуг чугула зоотехниктиг хемчег болур хойларны коданнарга ажылап үзерин чедир үнелевейн турган чоровка сөөлүнде хойларны класс аайы-биле ажылап үспес болза, ол ажылды чорудары ажыл-агыйга кандыг-даа ажык берип шыдавас.

Коданнарның бөт-бодундан ырак-үзак туруп турарын барымдаалааш, ам хойларны класс аайы-биле үскеш, тускай коданнар кылдыр тургузарын мынчаар чорудуп турар апарган бис. **Чаңгыс аай назы-харлыг хойларны тодаргай график ёзугаар кыргылда пунктузунга эжиэр болгаш кыргаан соонда дораан-на оларны класс аайы-биле ажылап үзер.**

Тока аттыг совхозка 20 чыл дургузунда бир хойга онааштыр кыргып алыр дүк 4 килограмм чедип шыдаваан дээрзин дем чугаалаан болгай мен. А 1977 чылда бир башка онааштыр ажылагыйга алган ортумак дүк 4,07 килограмм болган. Хойларның дүккүр продуктулуунуң талазы-биле үретүннелдиг селекция ажылы ам-даа херек кырында эгелевээн-даа болза, баштайгы ажылдарның түннели ол болган-дыр. Ындыг болганда коданга ортумак кыргылданы улам ынай көвүдедиринин ажыглаттынмаан курлавырларының бирээзи —шилип, классаар ажыл.

Тыванын байдалдарынга хойларның дүккүр продуктулуун улгаттырарының улуг болдунар аргаларының дугайын дараазында чижек нергүзүп турар. С. Т. Кержеңоолдуң кадарып турары дүржулга кылыры-биле үскен төрүүр коданга бир баш хойдан ортумак дүк 6,37 килограмм болган. Ол коданны ажаап-тежээп, азырап, чемгерип турганының байдалдары өске төрүүр коданнардан ылгал чок. Мында онзагай чүве бирги класстың болгаш элита хойларны чаңгыс нодан кылдыр үскени болур.

Ук эртем-бүдүрүлге дүржулгазының түннелдери Тывага бедик продуктулуг чинге-парын дүктүг хой ажылын тургузарын бадыткаан. Республиканың мөнгүнгү ажыл-агыйлары, оон иштинде Тока аттыг совхоздаа уксаажыдылга ажылын эки тургузуп, чем баазазы-биле хандыртынар болза, бир башка онааштыр 5—6 килограмм дүктү ап болур болгаш алыр-даа үжүрлүг. Кол-ла чүве — коданнарны класс аайы-биле шилип тургузары, селекция ажылын чогүүр бедик деңнелче көдүрери, хойларны ажаап, чемгерерин эжиэдери болур.

Тыванын хой ажылында бир четпес чүве уксаажыдылга баазазының кызыызы болур. Кара чаңгыс уксаалыг ажыл-агый — Тока аттыг совхоз 1971 чылда республиканың ажыл-агыйларынга 50 баш уксаалыг кошкаржыкты, 1972 чылда —чүгле 20 башты саткан, а дараазында үш чылда чаңгыс-даа кошкаржык сатпаан. 1976 чылда 125 баш болгаш 1977 чылда 296 баш кошкаржыкты садарын чедип алган. Бо чылын чедир өстүрери-биле мөн ажыг уксаалыг кошкаржыктарны арттырып алган бис. Бо талазы-биле чоокку чылдарда байдалды шиитпирлиг өскижидерин чедип алыр деп бодап турар бис. Район болгаш республика иштинге ажыл-агыйлар аразының специализациязының хемчээлинге Тока аттыг совхоз уксаалыг хойнуң кол берикчизи болган ужуруунда, ону кылыры өргежок чугула. Чүгле бодунуң хуулда уксаажыдылга баазазын тургускаш, чинге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдеринге эки түннелдерни чедип ап болур.

Мен-бо үүлгө чүгле чаңгыс айтырыгны — хойнуң дүккүр продуктулуун бедидерин чедип алырының дугайын чугааладым. Республиканың хой ажылында өске-даа чугула айтырыглар бар: хураган алырын көвүдедири, хой ажылын үлетпүр аргазынче, шилчидери, хойжу кадрларны белеткээри болгаш өске-даа. Ол бүгү өйү келген айтырыгларны бо үүлдү номчаан эш-өөр көдүрүп келир, боттарының санал-онаның чугааларын боор деп күзеп тур мен.

Н. БОЛХОЕВ,
Көдээ ажыл-агыйның дүржулга станциязының хой ажылының талазы-биле Тока аттыг совхозта даяныр пунктузунуң эргелекчизи, көдээ ажыл-агай эртемнериниң кандидады.

Чугаалажыылыңар

РЕДАКЦИЯДАН: Николай Степанович Болхоев бодунуң бо үүлүнде хой ажылының эн-не сонгаарлаттынмас нугула айтырыын—дүккүр продуктулуун бедидерин көдүрген. Бистиң республикада хойнуң дүккүр продуктулуу кончуг куду болуп турар. Ынчангаш хойдан алыр дүктү көвүдедири — хүннүң шиитпирлээр ужуруг өйү келген айтырыы. Боттарының ажылагыйларында хойнуң дүккүр продуктулуун бедидери-биле кандыг хемчегларни ап турарын «Шынның» арыннарынга чугаалажып, санал-онал солчурун зоотехниктерден, хойжу бригадаларның бригадирлеринден, хойжулардан, ажыл-агыйларның удуртукчуларындан редакция дилеп тур. Эш Болхоев бо үүлүнде өйү келген чугула айтырыгларны шуптузун чугаалапкан деп болбас. Ол чаңгыс айтырыгга—хойнуң дүккүр продуктулуун бедидеринге толаргай доктааган. Оон-биле холбаштыр хой ажылының өске-даа айтырыгларын чугаалажып болур. Ынчангаш силерниң санал-онал илереткен чагааларынарны редакция манап тур.

Казахстанның карак четпее делгем күр чер шөлдеринде хар болуп чалдандырарын эгелээн. Улуг хар чаапканы ажыглап, мөн-мөн агрегаттар чазын эриир харны шөлдерде мөөцеп турар. Республикада хар чалдарын 26,5 миллион гектар черде чоруткан.

ЧУРУКТА: Кустанай областа «Краснопресненский» совхозта харны чалдандырып турары.

В. ДАВЫДОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

АВТОНОМНУГ ОБЛАСТАРДАН БОЛГАШ ОКРУГТАРДАН МЕДЭЭЛЕР

ЫЯШ КЕЗИКЧИЛЕРИНИҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

Городищенскиниң ыяш үлетпүрүнүң ажыл-агыйының коммунист В. Ошмаринге удуртқан бригадазы автономнуг округта тергиин эки ажылдан кылышкынны чедип алган. Бир чыл дургузунда ол бригада 70 мөң кубометр ажыг ыяшты белеткээн.

В. Ошмарин болгаш бригадада ооң өөрү беш чыл опаалдазының чартының ам күүседиткеннер. Беш чыл опаалдазын олар үш чыл алды ай дургузунда доозарын болгаш чурттуң улус ажыл-агыйынга үс мөң кубометр ыяшты кемей белеткен бээрип шиитпирлээннер. Ең чаа техниканы—күүлүг Т-4 деп тракторларны, бедик бүдүрүкчүлүг «Урал» деп хирээлерни, өске-даа механизмнерни ажыглаары оларга ол чорукту чедип алырынга дузалаар.

А. КИШРИЯНОВ,
СЭТА-ның корр.

Кудымкар.
Коми-Пермь автономнуг округ.

КЫШКЫ ОРУКТАП

Мөнгүнү-Орус шинчилел шөлүнге хоолайларны, тудуг материалдарын кышкы оруктап автопоездилер чедирип келген. Ында, Соңгу полюс дээрбээнің чанында, нефть шинчилекчилери ол черде эң-не ханы черни—дөрт мөң метр ажыг ханы черни үттээр деп шиитпирлээннер.

Ямалда кышкы оруктар барык-ла чээрби мөң километр шөйлүн чоруткан. Ол оруктан ыракта нефть казып турар черлерге 150 мөң тонна хире чүүктү соортун чедирген.

А. ОМЕЛЬЧУК,
СЭТА-ның корр.

Салехард.
Ямал-Ненец автономнуг округ.

АВТОМАТТЫГ ХЛЕБ ЗАВОДУ

Нарьян-Марда чаа хлеб заводу ажылдан эгелээн. Ол бүдүүлге черн хүнде чээрби тонна хире янзы-бүрү продукцияны быжырын турар. Полюс дээрбээнің ындында озун турар хоорайны мөнгүнүнде турган хлеб быжырар чер хандырын ыдавас апарган. Автоматтыг хлеб заводун тударынга Минскиниң, Архангельскиниң болгаш Северодвинскиниң техникчилери дузалаапаар.

В. ЖУКОВ,
СЭТА-ның корр.

Нарьян-Мар.
Ненец автономнуг округ.

ЮБИЛЕЙЛЭЭН ШКОЛА

Усть-Ордынскиниң № 2 ортумак школаазын туртуусканындан бээр бежен чыл болганын автономнуг округтуң хөй-нинлан демдеглеп эрттиргеН. Ол черде баштайгы ортукак өөреникчилер муң-муң доозукчулары амгы үеде малчыннар, тараажылар боор ажылдан, көдээ интеллигенцияны көдүткеН.

Уругларны күш-ажылга кижизидериниге чедиишкиннериниле башкылар коллективи чоргаарланып болур деп байыр-ал үеинде демдеглээн. Школаның өөреникчилериниң бүдүүлге бригадазы болза, округта эн дээрелериниң бирээзи болур. Ол бригада—ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң киржикчизи.

А. ГАЙДАП,
Л. ЦЫРЕСПИЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Усть-Ордынск,
Усть-Ордынский Бурят автономнуг округ.

АДЫГЕЙНИҢ ЧИМИСТЕРИ

Бодунуң амданы-биле болгаш өөү-биле манга сокту сагынырын келир тыквадан витаминниг сокту бүдүрерин Панкоутун консерва заводу шиңгээдин алган.

Адыгейниң аъш-чем бүдүрер черлерге продукцияның асортиментизин элээн кадбарткан. Олар сөөлгү чылдар дурзунда 200 миллион лаза ногаа, эът болгаш фруктулар консерваларын база алдан хире аттыг соктарны бүдүрүп эдүрген. Ол продукцияны БАМ-ның болгаш КамАЗ-тың тудугжуларынче, Ыракны Соңгу чүктүң болгаш Ыракны Чөөн үүтүн районнарынче, Чөөн Сибирьге болгаш чурттуң төп районнарынче үдүрүп чорудуп турар.

М. ХУНКАЕВ,
СЭТА-ның корр.

Майкоп,
Адыгей автономнуг область.

МОРДАШОВТАР САЛГАЛДАРЫ

«Богун—Мордашовтарга алдар болдургап кежээ» деп бижип каан чарлал Культура ордузунуң чаныга көстүп турган. Невадың судно кылыр болгаш септээр заводунда кижи бүрүлү ол улуг ог-бүлеге таныр. Ог-бүле салгалының иштта күш-ажылчы стажы үс бежен чыл бооп турар.

Мордашовтарга эштери ол алдарлыг хүнүү холбаштыр байыр чедирип турда, заводтуң хоочуннары салгалдың эге үндезилекчизи—Александр Петровичиниң дугайын сактып турганнар. Ол Ладогага болгаш Невага барык чартык үс чыл дургузунда судноларны башкарып, а оон соонда Петрокреповстиге судноларны кылып турган. Аңаа баштай оон оолдары, алзын болганда оларның дугайын ажылдан каап турганнар...

Мордашовтарның дөрт салгалдары—он үш кижи ол заводта ажылдап турар. Ачазы чок аңаарга, салгалдарны механиктиг пехтиң эдикчи-мастери, дагдыныкчылар чөвүлелиниң даргазы Борис Александрович баштай берген.

Бүзээлээшкин чылдарында «Ижорец-8» дээр бичин судножугаштты Александр Петрович командылап турган. Аңаа 14 харлыг Борис Мордашов дайзынның адын-боолаашкынның адаанга албан эрттирип турган. «Ижорец-8»-ке оон аваазы Евдокия Мордашова база матростап турган.

Б. Мордашов амгы үеде бодунуң оолдары Анатолий, Сергей олар-биле кожа ажылдаа турар. Олар база-ла тергиин мастерлер. Мордашовтарның салгалдарының стажы 150 чыл болурунуң бүлүүзүнде токарь Сергейни пэртинга хүлээп алган.

Д. ПОЛИЩУК,
СЭТА-ның корр.

Петрокрепость,
Ленинград область.

ШЫНАП-ЛА КЫЗЫМАК

Бораан Хунан-ооловна Митеек каас-чараш бойдустуг Тожу районнуң Ий ортумак школаазында 15 чыл ажылдап турар. Ол чогаадыкчы ажыл-ишчи, бодунуң мергежилиниң мастери. Бодунуң энергизиин, күжүн, билиин бичии чаптарны ооредириниң болгаш кижиларниң хөрөөнге бараалгадын чорууру-биле башкылар коллективиниң болгаш ада-иелериниң бедик хүндүткелин чедип алган.

Келир үеинде бирги классчылары-биле танышылгазын ол уруглар садындан эгелээр, оларның өзүлдезин, угаан сайзыралын хайгаарап, төрелдер-биле чугаалажышкынардан эгелээр чаңчылдыг. Уруглар сады-биле ындыг харылаазы оон школага ажылынга уруг дузалыг. Өөредилгениң баштайгы түннериниде-не Бораан Хунан-ооловна уруглардың помчулгага сонуургалын быжыктырарынче кичээнгейин салын, бойдусче экскурсияларны, библиотекаже походтарны, пом делегейниче «аянчоруктуг» чорудуп эгелээр. Ол бүгү уруглардың билиин байыдын, өөренишкиниг өөренирине идиглаг. Ол ажылдарның түүнелинде уруглар помчулга демдеглелдерин (баштай чуруктар-биле) кылын эгелээрлер.

Оон өөреникчилери коллективтин-биле помчаан номнарын сайгарын, кижи бүрүзү бодунуң бодалын чугаалап өөренип, хууда помчулгага чаңчылдарны боттарынга шиңгээдин эгелей бээрлер. Бораан Хунан-ооловна кичээл бүрүзүнге чстчкр белеткелдиг, 45 минута бүрүзүн ажыктыг ажыглап билир. Кичээлдің үеинде өөреникчилериниң идепкейин кодүрер сорулга-биле янзы-бүрү аргаларны ажылынга ажыглап турар.

Б. Митеектиң ажылында кол чүве — өөреникчи бүрүзүн хайгаарап, оларның ажыл-чаңында онзагай байдалдарын барымдаалап билири. Математика кичээлдериниге башкы өөреникчилериниң логиктиг бодалдарын сайзырадырынче сагыш салып, ацгы-ацгы бергедөөшкиннериг бодалгаларны болгаш чижектерни бодаары-биле берип турар.

Ең тывыңгыр болгаш сагынгыр өөреникчилерге Бораан Хунан-ооловна элээн парыдаткан хевириниң бодалгаларын болгаш чижектерни кылган тускай карточкаларыг. Кичээл бүрүзүнге оон өөреникчилери «ажыдыныкшынарны» кылып, боттарының түүнелдерин үндүрүп турары өөрүнчүг.

Оон кичээлдерин эрттирер онзагай үүлү — байлак уткашынарлыы, өөреникчи бүрүзүн ажылдадын билириде. Б. Митеек бодунуң мергежилин доктаамал бедидип, башкылар билин бедидер институттуң курстарынга барып, бодунуң билиин хүн бүрү күзеп-биле бедидип чоруур. Чечен чогаалдар болгаш методиктиг литературалар-биле долдунган хууда байлак библиотекалыг.

Бораан Хунан-ооловна кичээлдериниге тус черниң материалдарын ажыглаан, күш-ажылга хандыкшыыр чорукту пептерецгей тайылбырлап турар. Класс-биле ажылдап турда ол чаңгыс-даа өөреникчини бодунуң хайгааралындан үндүрбес.

Бүгү ажылдан келген чылдарында Бораан Хунан-ооловнаның чаңгыс-даа өөреникчизи школазын ара кагбаан. Аныяк салгалды өөредириниң болгаш кижизидериниң хөрөөнге шудургу күш-ажылы дээш Бораан Хунан-ооловна СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, профэвилел райкомунуң хүндүлел бижиктери-биле хой удаа шаңнадын, 1976—1977 өөредилге чылында эки көргүзүлгери дээш «Социалистиг чарыштың типлекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

К. ИРГИТ.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

«Кызыл тараачын» совхозтуң Турап сүт-бараан фермазының коллективиниң кышка белеткелиниң чок ужуреашканын шүүмчүлээн Ч. Салчактың «КАЖААЛЫГ» ДОҢГЕЛИКТЕР» деп эгелиг үүлү эрткен чылдың декабрь 10-да парлаттынган.

Улус депутаттарының Бин-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы М. Дамчайның ук үүлге хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Сүт-бараан фермазының кышка белеткелиниң талазы-биле четпестериниң турганы шын. Коллективтиң иштинде хуралыга парлаттынган үүлдү сайгарып, чугаалашкан. Онаашкан ажылын негелдеге дүүштүр удуртаан дээш ферма эргелекчизи О. Ензакты ажылындан хостаан.

Райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелинге болган техниктиг чөвүлел хуралыга ук фермада байдалды база чугаалашкан. Ферманың кыштаглаашкынга чогуур үеинде белеткериниге, оон учёдунуң сандаргай байдалын эжиндериниге дузалашпааны дээш зоотехник В. А. Алейниковту шыңгыы доңгуткан.

Фермада четпестерни чайладыры-биле элээн ажылдар кылдынган. Мал ситеннедир черни, чем каар коошпаларны септээн, кажааларның соңгаларын шилден, эжиктерни кылгылаан. Инек турар черлерни үргүлчү аштап-арыглап, кургаглап турар.

Фермада концентрат чемнер ылбырадын белеткээр тускай цех ажылдап эгелээн, малга чемни рационо ёзугаар берип турар. Ынчангаш сөөлгү үеде ферманың сүдү элбеп турар.

ЧАРЫШТЫГ УГБАШКЫЛАР

Артола Бады Кызылдың садыг училищезин 1969 чылда доосканы, «Наймрал» совхозтуң ажылчын кооперациязының коллективиниге кирип, аңаа садыгжылап эгелээн. Оон бээр элээн чылдар эрткен. Артола Долаановна бо үениң иштинде садыгжының чымыштыг ажылынга чаңчыгын, садыглаарының чаа аргаларын дилеп тын, колдективте мөнгүнүнчиларның санында кирген.

Мөнгүнчү садыгжы чоннуң бараанга хереглелин долузу-биле хандырар дээш кызымак ажылдап, бодунга алган хүлээлгезин, бараан саарылгазының планын эки көргүзүглерлиг күүседип турар. Ук садыгжы эрткен чылдың планныг опаалдазын хуусаа бетинде 101,9 хуу күүседип, чедиишкиниг ажылдаан.

Кежээ кижи — мактадыр дээри-ле шын. Ажылынга ак сеткилдиг, кызымак садыгжы садын алыкчыларының, коллективиниң хүндүткелин чаалап алган. Оон чуруун ажылчын кооперациязының хүндүлел самбыразындан көрүп болур.

Артола Долаановнаның дүмзазы Вера Чымшай угбазының оруун эдерип, 1975 чылда садыгжы мергежилди чедип алган. Ол ам бо хүннөрде № 11 ларёкта ажылдап турар. А. Д. Бады аныяк садыгжының дагдыныкчызы болуп, бодунуң арга-дүржулгаазын дамчыдып берип турар. Угбашкылар аразында социалистиг чарыштыг. Аныяк садыгжы В. Чымшай угбазындан чыда калбайн, базала эки көргүзүглерлиг ажылдап турар.

Т. ЧЕЧЕКПАА.

Улуг-Хем район.

АМЫДЫРАЛДЫН СОВЕТ ХЕВИРИ

КАЙЫЗЫ-ДАА...

Оюн Лагбаевич Калзан—республиканың шыырак дээн дашчыларының бирээзи. Ол ам пенсияже үнге-ле дөрт чыл чеде берген. Ынчалза-даа Оюн Лагбаевич бодунуң коллективинде Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу С. Б. Сөндаанның бригадазынга чайын, күзүн чылыт үеде ыпак ажылынга көөн ажылдап турар. Оюн Лагбаевичиден: «Чүгле дыштанып орбас силер?» деп айтырарымга, мынчаар харылады: «Мээң билиим, дүржулгам аныяктарга ажыктыг боор деп бодаар-дыр мен».

Ол бодунуң ыпак ажылынга 38 чыл иштинде ажылдаан. О. Л. Калзан 19 харлыг турган. Кызылга шериг хүлээлгезин эрттирген. Ынчан 1938—1939 чылдар үеги турган. Тывага ажылчын ангы чаа-ла тургустунуп, чаа суурлар, баштайгы бүдүрүлге черлери көстүп келгилээн. Ол тыва ажылчын—баштайгы тудугжуларның бирээзи. Баштайгы туйбуну аныяк оол салгандан, бээр ам 38 чыл эрткен. Туйбудан хана салырынга опу орус дашчы Василий Цуканов өөредип каан. Оюн тудугга ажылдап турган, мынчан аныяк кыс Таңгай-биле танышын алган. Баштайгы үеде Таңгай тудугга апаа ажылчын болуп ажылдап турган. сөөлүнде штукатурнуң мергежилин чедип алган. Олар боттарының күш-ажылчы амыдыралын тудугга кады эрттиргеннер: Оюн Лагбаевич «Кызыл тудуг» эргелелинге, а Таңгай Кара-Даргановна—«Тыва тудуг» трестиң септелге тудуг участогунга. Оларның холу-биле туттуп-тап хой-хой бажынларда кызылчылар чурттап олурар.

Оюн Лагбаевичиниң күш-ажылын Совет чазак бедии-биле үнелеп, 1947 чылда Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле, а 1970 чылда Ленинчи юбилей медаль-биле, 1971 чылда Ленин орден-биле шаңнаан. «Күш-ажылга шылгарал дээш» деп медаль-биле Таңгай Кара-Даргановна база шаңнаткан. Олар ийилээн Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжулары. Оюн Лагбаевич Кызыл хоорай Советиниң депутадынга каш удаа соңгудуп турган. Оюн Лагбаевич, Таңгай Кара-Даргановна амгы үеде хүндүлүг пенсионерлер. Ынчала-даа Оюн Лагбаевич бодунуң бригадазында аныяктарның дагдыныкчызы. Бригаданың кежигүннери Оюн Лагбаевичиниң башкымыс дижир. Оон өөреникчилери ам Тывада сураглыг кижилер апарганнар. С. Сөндаан, О. Комбуй-оол—Ленин орденниң эдилекчилери. Оюн Лагбаевич ССРЭ-ниң чаа Конституциязын эш-өөрү, өг-бүлеан-биле кады өөрөнин көргеш, өөрүп орар. Чаа Конституцияның кайы-даа үүлүн алырга шупту оон өг-бүлезинге хамааржыр. Күш-ажыл, дыштанылга, уруг-дарыг кижизидилгези, чурттадга шолу алыр эрге дээш оон-даа ынай.

Совет кижилериниң амыдырал-чурттадгазы хүн келген тудум-на улам чаагайжып, бүгү-ле чүвениң кижизе, кижиниң чаагай чоруунга деп партияның кыйгырыы амыдыралда чайыннанчаа-биле боттанып турар. 1971 чылда оларның өг-бүлези 4 өрээлдиг чаа квартираны алган. Оюн Лагбаевич биле Таңгай Кара-Даргановна 5 уруглуг. Улуг оглу Григорий ада-иезиниң оруун эдерип, база тудугжу болган. Григорий—адазының ажыдан турганы «Кызыл тудуг» эргелелинде 4-кү разрядтың дашчызы. Уруу Тамара Кызылда уруглар садында мөнгүнчү садыгжы болуп турар.

Өг-бүленің үзүлери—кайызы-даа «Күш-ажылдың хоочуну» деп медаль-биле шаңнатканнар.

— Амыдыралывыс магалыг, чаагай. Аңаа дүрүм ёзугаар чоргаарланып чурттан чор бис—деп, Оюн Лагбаевич өөрүшкүлүг чугаалаар.

Д. ШАРАХӨӨ.

Хөй ургларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаннаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Чеди ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин III чергези-биле

Клара Хертековна **Кондурай**—коммунал ажыл-агый ажылчыны.

Александра Будаакаевна **Сүрүн**—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Караш Салчаковна **Чарынчак**—Тээлиниң ортумак школазының секретарь-машинистказы.

Алды ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мария Салчаковна **Аймаа**—КМК-741-ниң ажылчыны.

Чечек Лопсановна **Күжүгет**—район эмнелгезиниң повары.

Александра Бичеевна **Саая**—Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Чечек Күжүгетовна **Салчак**—Бай-Тайга районуң садыгжызы.

Беш ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Тожуевна **Аймаа**—улус депутаттарының район Совединиң күскомунуң культура килдизиниң бухгалтери.

Суурак Донгаковна **Аракчаа**—районуң склад эргелекчизи.

Чечек Лопсановна **Күжүгет**—район эмнелгезиниң повары.

Домба Күжүгетовна **Манчы**—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Күжүгетовна **Салчак**—райпо магазинниң садыгжызы.

Эрестол Хомушкуевна **Шыырап**—Күрбанкының район конторазының бухгалтери.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин I чергези-биле

Апчымаа Бадыжаповна **Монгуш**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Долзат Комбуевна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сезенмаа Доктайчановна **Ондар**—Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сее ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин II чергези-биле

Күнзенмаа Шыырановна **Донгак**—Чыргакы суурда өг-бүле ээзи.

Бичин-Уруг Чимитовна **Куулар**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чигир Шыыр-ооловна **Куулар**—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Дадар Чүлдүмовна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Сержиңмаа Чанчыповна **Монгуш**—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Хандыевна **Монгуш**—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Успуновна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Доланмаа Анай-ооловна **Ондар**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Клара Монгеевна **Ооржак**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Елизавета Шугур-ооловна **Соян**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденнин III чергези-биле

Деспилдей Монгеевна **Донгак**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Наталья Маннайевна **Донгак**—Теве-Хая суурда медпункт санитарказы.

Светлана Бойдуевна **Донгак**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Долзат Лопсановна **Куулар**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Бак-кыс Шыырановна **Монгуш**—Бажың-Алаак суурда өг-бүле ээзи.

Дембик Дүк-ооловна **Монгуш**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Калдар-кыс Дагба-Доржуевна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Оржуймаа Тевек-ооловна **Монгуш**—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Севилбаа Селбик-Караевна **Монгуш**—Бора-Тайга суурда Культура бажыкының техажылчыны.

Сендажы Намчыловна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Фаина Бидир-ооловна **Монгуш**—Сүт-Хөл суурда уруглар яслизиниң нянязы.

Чечек Чимитовна **Монгуш**—Хорум-Даг суурда уруглар яслизиниң повары.

Окан Омгулаевна **Ондар**—Сүт-Хөл суурда рабкоп ажылчыны.

Чолдак-кыс Чыласовна **Ондар**—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Опуй Доятовна **Ооржак**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Дырынай Шагдыр-ооловна **Саая**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Очуровна **Ховалыг**—Шеми суурда харылзаа салбырының почтальону.

Алды ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Маина Самбановна **Донгак**—Теве-Хая суурда ясли-сад ажылчыны.

Дозургай Седиповна **Куулар**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Долгармаа Сундуевна **Куулар**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Апаандай Сатовна **Лай**—Чадаана хоорайда мал согар пунктунуң ажылчыны.

Александра Дундериковна **Монгуш**—районнуң № 1 эмнелгезиниң санитарказы.

Александра Шактаровна **Монгуш**—Теве-Хая школазының башкызы.

Кара-кыс Лопсан-Сереповна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Маннаа Чүсүкпеповна **Монгуш**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Васенья Дуунчуковна **Ондар**—Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.

Чысынмаа Монгеевна **Ондар**—Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Бопуян Дончатовна **Ооржак**—Алдан-Маадыр суурда уруглар садыңы ажылчыны.

Дырынмаа Лопсан-Шыырановна **Ооржак**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Быймбаевна **Ооржак**—Бажың-Алаак суурда өг-бүле ээзи.

Сенденмаа Маспыковна **Самбуу**—Чыраа-Бажы суурда харылзаа салбырының почтачызы.

Тамара Сотнамовна **Сат**—Чыраа-Бажы суурда уруглар садының кижизидикчизи.

Алдын-кыс Хаажыковна **Соян**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Хунапаевна **Тюлюш**—Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Фаина Бавуевна **Тюлюш**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Данзы Кончуковна **Ховалыг**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Чылбак Борамчаевна **Ховалыг**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң техажылчыны.

Беш ургларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Шорс-оол Седеновна **Донгак**—Чыргакы суурда медпункт санитарказы.

Кара-кыс Монгушевна **Ирил**—Хорум-Даг суурда уруглар яслизиниң кижизидикчизи.

Александра Сангыспаевна **Кара-Сал**—уруглар садының кижизидикчизи.

Вера Дотпуреевна **Кара-Сал**—Чадаана суурда өг-бүле ээзи.

Чанчы Ойдуповна **Куулар**—Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.

Александра Лагаевна **Монгуш**—Бажың-Алаак суурда харылзаа конторазының начальниги.

Девер Монгеевна **Монгуш**—Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.

Елизавета Отук-ооловна **Монгуш**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Мартак Шуртумааевна **Монгуш**—Хайыракан суурда уруглар яслизиниң ажыл-агый эргелекчизи.

Метпек Чымчак-ооловна **Монгуш**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Даржаевна **Монгуш**—Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Долзат Ырзан-ооловна **Ондар**—Ишкин суурда өг-бүле ээзи.

Хензиг Маннайовна **Ондар**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Сарыгларовна **Ондар**—Теве-Хая суурда ветсанитарка.

Чаштанмай Келиковна **Ондар**—Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Анастасия Серенмзаевна **Ооржак**—Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Токуй Кончуковна **Ооржак**—Сүт-Хөл ортумак школаның башкызы.

Алдып-оол Донгаковна **Сарыг-кыс**—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Медээевна **Сарыглар**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Бопак Кертинеевна **Ховалыг**—Бора-Тайга ортумак школаның техажылчыны.

Зоя Лопсан-Сереновна **Ховалыг**—«Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Динмаа Сапчаевна **Ховалыг**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Үйнүк Оорзаковна **Чүльдүм**—Сүт-Хөл суурда уруглар яслизиниң эргелекчизи.

(Уланчылыг).

Хандырылгаңар кандыгыл!

ЧАА СОРУЛГАЛАР

Балгазын сельпозунда чүс дөртен ажыг кижи ажылдап турар. Быжыг найыралдыг бо коллективтиң кежигүннери демниг ажыл-ижи-биле хандырылганын культуразын бедитпишаан, социалистиг хүлээлгелерин, планныг даалгаларын үргүлчү ажыр күүседип келген. Ажыл-херектиң чедишкинниг болуру коллективте ажылдап турар кижилериң кылган хөрөнге харысалгалыындан болгаш социалистиг чарышты чогуур деннелге калбартканындан кол хамааржыр. Ук коллективтиң тус-тус садыгжыларының, ниити чемненилге черлериниң, магазиннерниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Оон түңнелдерин ай, квартал санында үндүрүп турар.

Сельпо коллективи эрткен чылдың хүлээлгелерин, бараан саарылгазының планныг оналдаларын база багай эвес көргүзүглерлиг күүседкен. Анаа коллективтиң мурнакчы садыгжыларының кирген үлүг-хуузу биче эвес. Чижээ, Балгазынның М. Воржева эргелекчилээн ажыл-агый хереглелдериниң магазининиң база ном магазининиң (эргелекчизи Е. Заграничная) садыгжылары эки көргүзүглерлиг ажылдап келген. Садыгжылар М. Воржева биле Е. Заграничная садыг шугумунда хөй чыл ажылдап турарлар. Оларның арга-дүржулгазы байлак. Ынчангаш олар кызымак, ак сеткилдиг ажылы-биле садып алыкчыларын хүндүткелин чаалап алганнар.

Коллективиниң хүндүткелин чаалап алган мурнакчылар сельпода эвээш эвес. Оларга склад эргелекчизи П. Петровны, чолаачы В. Ярмышевти, сельпонуң таныышы В. Павлушкинни хамаарыштырар.

Балгазын сельпозунуң № 1 столоваязының ажылы база эки. Ук коллективтиң кежигүннери планныг даалгаларын доктаамал ажыр күүседип келген. Белеткеп турар чемниң шынарын экижидери, чонга бараан болурунуң культуразын бедидери коллективтиң хүлээлгезинде чугула черни эелеп турар. Оон күүселдезин чедип алыры-биле эелчеглер, кижилер аразында социалистиг чарышты калбарткан, оон түңнелдерин ай санында үндүрүп турар. Чонну белен аш-чембиле хандырарын экижидер дээш столоваяның коллективи кызымак ажылдап турар.

Б. ДАДАР.

МАКТААЛДЫГЛАР

Кара-Хаактың үлетпүр бараннар магазининиң садыгжылары Лариса Григорьевна, Владимир Георгиевич Соколовтарны суурнуң улуг, биче чурттакчылары таныыр болгаш хүндүлээр.

Ук магазинге кирип келирге, оон иштиниң арыг-силии, бараннарның өртектерин көскү кылдыр бижээш, делген салганы кижиниң кичээнгейин дораан-на хаара туда бээр. Магазинде бараннарның ассортиментизи байлак. Ындыг болбас арга чок. Садыгжылар чоннуң бараанга негелде, хереглелин долузу-биле хандырар дээш кызымак ажылдап турар. Бо садыгжылар ылангыя бараннарны садып алыкчыларның хереглелин, кирген чагыгларын ёзугаар садарынче көл кичээнгейни угландырып, садыглаашкынның культуразын бедидип, шудургу ажылдап турарлар.

Ажылынга кызымак садыжы өг-бүле бараан саарылгазының планын ай, квартал санында доктаамал ажыр күүседип турар. Кызыл райпозунуң садыгжыларының аразында калбарган социалистиг чарышка олар каш удаа тиилекчи болуп, мурнакчы садыгжыларның одуруун баштап келген. Оон херечизи—«Социалистиг чарыштың тиилекчизи—мурнакчы садыгжы» деп вымпелди магазинде эң-не көскү черде аскаы.

Садыгжылар Соколовтар суурнуң хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Лариса Соколова суурда хөрөөженнер чөвүлелиниң кежигүнү. Ол хөй-ниити хүлээлгезин садыгжы база-ла идепкейлиг күүседип турар. Оон кызымак ажылын чоп үнелеп көргеш, ону көдээ Советтиң депутадынга ам ийи удаа сонгаан. Депутат хүлээлгезин Лариса Григорьевна ак сеткилдиг күүседип, чоннуң идегелин бүзүредир дээш кызымак ажылдап турар.

О. МОНГУШ.

Кызыл район.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЧАЛГЫННАРЫ

15 чыл бурунгаар, 1963 чылдың январь 7-де, Москва—Гавана маршрутунга баштайгы пассажирлер рейзин Аэрофлоттун ТУ-114 деп самолёду кылган. Эң-не нарын байдалдыг агаар оруктарының бирээзин ол 17 шык дургузунда эрткен. Совет Эвилели биле Кубаның аразында агаар-биле доктаамал харылзааның эгезин ол рейс салган.

Амгы үеде ийи күрүнелерниң найысылалдарының аразында хүн бүрүнүң рейстерин пассажирлер лайнерлери чорудуп турар. Москва—Гавана оруунга сөөлгү беш чылдарның дургузунда 250 муң ажыг пассажирлерни болгаш үш муң тонна ажыг үүктү сөөрткен.

«Совет-Куба харылзааларның хемчээли ССРЭ биле Кубаның аразында океаннарның кыдыг-кызыгаар чок делгемнериниң кыры-биле бижыг, делгем, ынаныштыг ковүрүгүү туткан деп чугаалаар арганы берген. Ол ковүрүглеп шимчээшкинни соксаал чокка болгаш дең-дескизи-биле чорудул турар. Ол болза пайыралдың болгаш акы-дүмалышкы чоруктуң ковүрүү-дүр, эштер»—деп. Гаванага болган митингиге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ийи чурттуң авиаторларының аразында эртем-техниктиг харылзаалар чыл келген тудум бижыгын база хөгжүп турар. «Кубана де авиасьон» авиакомпаниянын ужудукчулары болгаш техниктиг ажылдакчылары Совет Эвилелиниң өөредилге черлериндe белеткелдя эртип турар. Кубаның иштики агаар шугумнарында ЯК-40 деп самолёттар, делегей шугумнарында ИЛ-62 деп самолёттар ужуп турар.

Гавананың Хосе Марти аттыг аэропортун калбартын болгаш чаартын тургузаар талазы-биле ажылдар эгелээн: совет тускай эртемниглериниң дузаламчызы-биле пассажирлерге чаа бажыннарны, чүүктү чүдүреринин база ном механизастаттынган шугумнарын, самолёттар турар чаа черлерин тудуп турар. Техниктиг болгаш аэронавигация албан черлерин сайзырадгайжыдарын, информация төптерин амгы үеним дерилгелери-биле чепсеглеп турар. Чаартылганың төлевилелин «Аэропроект» дээр күрүпе институду ажылдап ылган. Хосе Марти аттыг аэропорт бир шакта 1600 хире пассажирлерни эрттирер.

Харылзаанын комплекстиг системазын болгаш Кубаның девискээринде агаар шимчээшкинин тургузарынга куба оорүнге Совет Эвилелиниң тускай эртемниглери дузалап турар.

(СЭТА-ның корр.).

Кубаның экономиказының хогжүлдезиниң бедик темпилера, ССРЭ-биле болгаш делегейниң оске-даа чурттары-биле оон өзүп турар садыг харылзаалары садыг флодун тургузарынче, чурттун улуг порттарын сайзырадгайжыдарынче, судно кылыр верфьтерин тударынче улуг кичээнгейни салырын негеп турар. Ол сорулгаларны шиитпирлээринге социалистиг чурттар улуг дузаламчызы көргүскен.

Амгы үеде кайызынга-даа ажыктыг үндезинге Хосталга Ортулуу делегейниң 80 ажыг чурттары-биле, оон иштинде Совет Эвилели-биле садыглажын турар.

ЧУРУКТАРДА: Архангельскиден болүп бараннар соөртүп келген «Кильдин» деп совет садыг судновзу Матапсас портта чеде берген. Капитан М. М. Барановтун куба лоцманга байыр чедирип турары.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ОКЕАННЫ КАМГАЛААР

РИМ. (СЭТА). «Эуропео» деп итали журнал Тур Хейердалдың үүлүн парлап үндүрген. Ол үүлде сураглыг эртемден болгаш аян-чорукчу делегей океанының хирлениринин айылының дугайын сагындырып бижээн.

Элээн каш чыл бурунгаар Сонгу Американың Улуг хөлдерин хирлендириптер деп кым-даа бодавайн чораан деп, Хейердал бижээн. Эри хөлде бүгү балыкты хоорайның болгаш үлетпүрүнүң тогланчылары өлүрүп каапкан дугайында медеглел делегейнин хөй-ниитизин дүвүреткен. Ол кончуг улуг суг хөлбээ ам өлүг.

Барык бүгү улуг хоорайлар хемнер болгаш каналдар дамчыштыр океанны бок тогер онгар кылдыр ажыглап турар деп, ол үүлде айыткан. Чижээлээрге, француз хемнер чыл санында далайже 18 млрд. кубометр хирлиг сугну аксып турар. ГФР-де чангыс Рейн хем хүн бүрүзүнде 50 муң тонна суук хоралыг үүлдерни, оон иштинде 30000 тонна хлорлуг натрийни далайже агымы-биле эккеп турар.

Хоралыг бүлүмеллерниң улуг кезии сугнун кырында азы суг кырындан ханы эвес тереңде — дириг амытаннар болгаш үүшүтериниң мөөнеттинген черинде салдап хоруур. Оон-биле калы далай амылыралының эң чараш үүлү—балыктарның 20 муң хевирлери, мөлюскаларның 30 муң хевирлери база херек кырында рак хевирлиглериниң бүгү билдиигир хевирлери хирлендириптерге белен эрик чоогунун сугларында турар деп, Хейердал онзалап демдеглээн.

Делегей океанын нефть болгаш нефть продуктулары-биле хирлендирери улуг хемчээлдиг болу берген деп, эртемден бижээн. 1970 чылда «Ра»-ның ийиги аян-чоруунун үезинде бис хүн бүрүде сугнун хирлеңгенин тодарадыр сорулга-биле хемчээшкиннерни чорудуп келген бис. 57 хүннүн аразында 43 хүн дургузунда биетин хемевистиг чанынга нефть истерин көрүп келгенивисти чугаалаарга-ла четчир. Оон-биле калы, ол хирлениишкин нефтинин таварылга болуп төктү бергени-биле азы корабль үрелгени-биле болбаан. Ол болза делегейнин нефть флодунун хүн бүрүде ажыл-чорудулгазының түңнели болур.

Чүгле чангыс Чер Орттузу далайже чыл бүрүзүнде 100000 тонна нефтини киирип турар деп ол үүлде айыткан. Италияның мурнуу чүгүнге чоруткан шинчиледдериниң көргүскени-биле алырга, бир дөрбелчин километр далай кырынга 500 литр нефть онаажыр болган. Нефтиден чаактары болгаш диштери нарара берген акулаларны Кариб далайга хайгаарап көрген.

Келир салгалларга океанны камгалап бээриниң дугайында ам сагыш салыр үе келген деп, түңнелинде Тур Хейердал онзалап демдеглээн. Чамдык хемнериниң болгаш хөлдериниң хирлениринин ылдгаанарын чок кылганындан олар ам арыг арткылаан. Океанны хирлендирериниң бүгү айтырыгларының комплекизинге контрольду тургузарын негээр үе келген.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

САНТЯГОДА МЕГЕ ҮҮЛГЕДИГ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Шериг-фашистиг диктатураның чоруткаы «референдум» деп адаар үүл Чилиге дүшкүүрлүг болгаш коргун сүртедиишкиниң байдалынга эрткен.

«Бадылаашкынның» бүгү чорудулгазын шериг эрге-чагыргалары долузу-биле контрольдап турган. Сонгулда участоктарын долгандыр болгаш оларның иштинге боо-чепсектиг солдаттар доктаамал дежурныйлап келген. Бюллетеньнер алырының мурнунда, бадылаашкынның киржикчи бүрүү боттарының салаа истерин базын бээр ужурлуг турган. Кижиниң шынзылгаларынга тускай демдеглелди кылыр турган. Ажылчын кварталдарда безин сонгулда комиссияларының кежигүннерин ызыгуурганнарның болгаш эң-не реаксылыг бөлүктериниң төлээлекчилериннден таарыштыр шилип тургускан болганын даштыкы корреспондентилер демдеглээн. Бадылаашкын саналдазын шын чоруткаын кыск-даа хынап шыдавас болган.

Ындыг байдалдарда Пиночеттиң агентилериниң баш улур белеткээн түңнелдериниңде өске түңнелдер болуруи кым-даа маныавайн турган.

Үр «санаашкын» кылбайдаа, сонгулда участоктарын хагганының соонда, барык-ла дораан эрге-чагыргалар чиилериниң «хөй кезии» шериг хунтазы дээш бадылаан деп чарлаан. Чуртка мурнукузу ышкаш шериг байдалы болгаш комендант шагы хевээр артар, а сонгулдалар дугайында моон сонгаар чугаа-даа турбас деп, хунтаның баштыны доп-дораан медеглээн.

Амгы эң аар-берге байдалда безин миллион ажыг чиилилер, кыжаныышкыннар турза-даа, шериг хунтазының: «Чок!» деп харыыланнар дээрзин делегей парлалгазы чангыс үн-биле онзалап демдеглээн.

МЕХИКО. (СЭТА). Пиночеттиң фашистиг ёзу-чурумунун чоруткан «референдуму» болза, чиилилериниң аразында кажандаа деткимчелиг чорааан ёзучурумнуң «деткимчени» мегелеп тургузарын оралдажып турары оон кошкааның демдээ болган деп «Эксельсиор» деп мексика солунга интервьюзунга Чили Компартиянын чиңгине секретары Луис Корвалан медеглээн.

«Референдумнуң» билдингирле меге түң-саннарын ажыглап тургаш, хунтаның баштыны Пиночет моон сонгаар болур хоруглаашкыннарны, өлүрүүшкүннерни, хилинчектээшкиннерни, чиили хамаатыларның ис чок чиде бээрин, бүгү политиктиг болгаш профвилел хосталгаларын узутказарын уламчылаарын, хөй миллион чиилилерни аш-чутка болгаш ядаранган чорукка чедирген экономиктиг политиканы уламчылаарын хоойлу ёзугаар хөвээр арттырарын күзеп турар. Чили коммунистер, чурттуң демократтыг бүгү күштери Пиночеттиң эелчеглиг меге үүлгедиин шиитпирлии-биле бурууштаан турар болгаш чили улустуң бүгү эргелерин, оон иштинде бодунуң тура-соруун ёзулуг илередиринге эргезин катан тургузарын негеп турар деп, Л. Корвалан онзалап демдеглээн.

БУЗНОС-АЙРЕС. (СЭТА). «Референдум»-биле холбаштыр шериг хунтазының организастан чоруткан үүлүн «улуг мегелээшкин» деп, парлалганын төлээлекчилериниңе дамчыдып берген медеглелинде Чилиниң Христиан-демократтыг партиязы тодаргайлаан.

ЧЕПСЕККЕ БАЙЫП ТУРАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). Чепсекти эңдере бүдүрери Каттышкан Штаттарда уламчылавышаан. Чепсентиң чаа хевирлерин ажылдап кылыры болгаш бүдүрүп үндүрери дүргедээн. Шериг-үлетпүр концернинери хөй миллиард өртектиг улам-на хөй чаа чагыгларны ап турар апарган. Оларның аразында чидиг конкурентилиг демисел чоруп турар.

Парлалганың дыңнадыы турары-биле алырга, шериг-агаар күштериниң чаа шүүргедекчи ужар-хемелерге чагыглары чоокку чылдарның дургузунда 50 мард. доллар чедер. АКШ-тың шериг-агаар күштеринге 2000, далай күштеринге болгаш далайның чадаг шериниң корпузунга 1300 шүүргедекчи ужар-хемелерни бээр.

Авиация тудуунун эң улуг компаниялары-биле бирээзи болур «Дженерал дайнэмикс» Пентагонга «Ф-16» дээр 2000 самолёттарны садарын, «Макдональд-Дуглас»—«Ф-15» дээр 729 самолёттарны, «Нортроп» компания армиягa «Ф-18» дээр самолёттарны тударынга чагыгларны маган турар.

«Грумман» болгаш «Юнайтед технолоджи» компаниялар Пентагондан эвээш эвес чагыгларны чедип алган.

Америк шериг-үлетпүр концернери НАТО-нуң барыын европейжи кежигүннеринге, Иранга, Сауд Аравиягa, Австралиягa, Канадага болгаш элээн каш өске-даа чурттарга самолёттарны бүдүрүп турарлар. Тускай эртемниглериниң санаан турары-биле алырга, ол чурттар чоокку чылдарда 2—3 муң шүүргедекчи ужар-хемелерни 50 миллиард долларга садып алыр. Оон-биле кады чагыгларныңа 80 хуузу америк бүдүрүлгениң шүүргедекчилериниңе хамаарыр. Ол самолёттар француз «Миражты», англан-барыын-герман - италиан «Торнадону» болгаш швед «Виггениң» кызыл үндүрүптер.

Америк шериг-үлетпүр концернери миллиард-миллиард орулганы ап турар, а чепсекти эңдере бүдүреринге хөрөнгиин АКШ-тың болгаш НАТО-нуң өске-даа чурттарының үндүрүг төлекчилери төлеп турарлар.

Е. ЕГОРОВ.

АРАБТАРГА УДУР СҮЛЧЭЭ

Даштыкыда чоруп турар АКШ-тың президентизи Дж. Картер Сауд Аравиягa чораан соонда, Асуанга чеде бергеш, А. Садат-биле ужурашкан. Ол ук чурттарның баштыларыбиле Чоокку Чөөн чүктүң айтырымының талазы-биле чугаалажыышкыннарны кылган. Президент Садаттың Израиль-биле чорудуп турары чаңгыс талалыг дугуржулга кылыр дээн угланыышкынын муңгашталымышкындан уштур, чаңгыс талалыг чөпшээрежишкиниң политиказынга оваарымчалыг деп ададып турар ындыг эрге-чагыргаларны Тель-Авивче хаара тудар дээш Каттышкан Штаттарның кылып турар оралдажыышкынпары-биле АКШ-тың президентизиниң бо аян-чоруун чер болганда холбаштыр көрүп турар.

Агрессчи үүлгедиишкиннерни кылыр, араб күрүнелериниң шыныыр негелделерин болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хүлээн көрбейн турар Тель-Авивти бодунуң Чоокку Чөөн чүк талазы-биле дипломатиязынга Вашингтон бүгү-ле аргалар-биле деткип турар. Дж. Картер чоокта чаа палестин күрүнеин тургузарынга удурланын турарын медеглээш, Израильдиң туружунга база катан каттыжын турарын илереткен болгай.

Даштыкының солуннары аңаа холбаштыр Каирниң эрге-чагыргазының туружунче кичээнгейни салып турар. Садат баштайгы удаада ындыг медеглелге «аңгадан, кайгаан» хевирни көргүскен, ынчалзажок оон Дж. Картер-биле ужуражырының мурнуу чарында египет эрге-чагырганың төлээлекчизи «палестин күрүнеин доп-дораан тургузарын Египет негевейн турар болгаш кандыг-даа таварылгада палестин девискээр Иордания-биле холбаалыг болуруи күзеп турар» деп дыңнаткан.

Дж. Картер январь 4-те Асуанга планда кордувээн аян-чорук кылып чеде бергеш, Садат-биле чугаалажыышкыннарны кылган. Чугаалажыышкыннарның төпгениниң соонда АКШ-тың президентизи медеглед кылгаш, израиль шериглерни оларның эжелээн черлериниңден үндүреринин дугайында билдиңгир америк бодалды катантаан болгаш палестин айтырыын «бүгү талазы-биле» шиитпирлээриниң дугайында чугаалаан. Ынчалза-даа Дж. Картер хамаарылга чок палестин араб күрүнеин тургузарының дугайында чаңгыс-даа сөс этпээн болгаш Чоокку Чөөн чүктүң айтырын бүгү талазы-биле шиитпирлээриниң эң-не кол үүлүн херек кырында хүлээн көрбээн.

Асуанга ужуражыышкынның мурнуу чарында египет солуннар хөй-ле үүлүдер парлаан, анаа-ла костүн турар чөпшээрежишкинни Каир алыр аргалыг болзун дээш Израильге салдар чедирерин америк президентиден шуут-ла соңгурүп дилеп турарын бижээн. Ол үүлдерде антисоветтиг чулчуруушкуннар болгаш «коммунизмге удур демисежиш турарының» дугайында египет таланың бүзүредиишкиннери илереттинген. «Аль-Гумхурияның» бижээни-биле алырга, «Чоокку Чөөн чүк талазы-биле совет политикага Египеттиң ажыы-биле удурланын турарын» бижээн.

«Садаттың ёзу-чуруму Чоокку Чөөн чүкте америк болгаш сионисчи эрге-ажыктарның дорт камгалакчызы боон, ол районда национал-хосталгалыг шимчээшкинге, хамыктың мурнунда удурланыышкынның палестин шимчээшкиниңе согуушкун кылырын оралдажып турар» деп Палестинаны Хостаарының организациязының органы «Фалестин Ас-Саура» солун бижээн. Асуанга ужуражыышкын дээргеле, чаңгыс үзел-бодалдыг ийи кижиниң ужуражыышкыныдыр.

Америк президент араб чурттардан Садаттың талалакчыларын тып чадап каан деп солуннар бижип турарлар. Оон дилээн ёзугаар Иорданияның хааны Хусейниң чеде бергени Тегеранга-ла арабтарны «когудери» эгелээн. Аңаа Дж. Картериң Иорданияның хааны-биле ужурашканы билдиңгир. Египет-израиль чугаалажыышкынга киржиринче Иорданияны хаара тудар дээн америк чазактың баштыкының оралдажыышкынпары ажык-дуза чок болган. Чүгле дээрге Иорданияның туружун өскертириниңде хаан өйтаалаан. «Эжелеп алганы бүгү араб девискээрлерден, Иерусалимниң араб кезээнден Израильди үндүреринге, палестиннериңе дүрүм ёзугаар эргелерин, оон-биле оларның бот-тодарадылга кылыр эргезин хандырарынга үндезилээш, Чоокку Чөөн чүк айтырының шиитпирлээри дээш Сауд Аравиниң туружун тударын ол чурттуң даштыкы херектер министри чугаалаан.

Израиль-биле араб чурттарга удур сүлчээ делегейниң ол районунуң айтырының быжыыбиле, шыныыр кылдыр шиитпирлээриниң хөрөнге хора чедирин турар дээрзин Чоокку Чөөн чүк чурттарының хөй-ниитиин санаан турар. Ындыг шиитпирни Женеваның тайбың конференциязының шугуму-биле чүгле бүгү талалардың, ол ышкаш Палестинаны Хостаарының организациязының киржилгези-биле чедип алдынып болур. Ынчаарга Женева конференциязы чаңгыс талалыг дугуржулгаларны камгалаарының кожегези болбас ужурлуг.

«Совуургалдыг-ла бүгү талаларның чугаалажыышкынпарны кылырынга киржир аргалыг болуру дыка чугула»—деп, КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм чугаалаан. Чоокку Чөөн чүктүң айтырын бүгү тала-биле таарымчалыг кылдыр шиитпирлээри чугула деп бодаар мен. Ону чаңгыс талалыг дугуржулга аргазы-биле шиитпирлеп болурунга буяуреевейн турар мен».

(СЭТА).

Солун болгаш номчукчу

САНАЛДАР, КҮЗЭЭШКИННЕР

Эрткен чылдың декабрь 9-та «Шынның» анкетазы парлаттынган. Юбилейлиг 1977 чылда парлаттынган материалдарның кандыызын сонуургаш, үнелээнин, үнүп келген бо чаа чылда номчукчунуң чүү сонуургаш, кандыг үүлдерни парлаарын күзеп турарын ылередирин ол анкетага дилээн бис.

Анкетаның айтырыгларынга харыылаан элээн хөй чагаалар редакцияга келген болгаш ам-даа кээп турар. Ол чагаалар барык-ла район санындан келген. Анкетаның чамдык харыылары бо:

1977 чылда номчукчунуң үнелеп, сонуургаан материалдары? «Октябрьның ачызында» деп рубрика адаанга республиканың аңгы-аңгы районнарындан, хоорай, суурларындан үнүүлээн арыышларны, «Октябрь кижилериниң салым-чолунда» деп рубрикалыг үүлдерни сонуургаанын барык чагаа санында бижээн. Ол шыкаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүгү улустуң чугаалажып эгелээнинден бээр парлаттынган Конституцияга хамаарышкан материалдарны улуг үнелээнин номчукчулар айтыкшы.

Чоон-Хемчиктен С. Монгуш, Бай-Тайгадан М. Очур, Эрзиниден З. Хүрен-Шар олар чогаалчылар С. Сүрүн-оолдун, М. Кенин-Лопсанның солуннарга үнүгүлээн материалдарын болгаш В. Монгуштуң чечен чугааларын сонуургаанын демдеглээннер.

Партияның XXV съездизинин шиитпирлерин, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының негелделерин амыдыралга боттандырарынга болгаш хандыр пропагандалаарынга хамаарыштыр кандыг чугула айтырыглар кодурее экил? Кол-кол айтырыглар талазы-биле консультация хевирлиг материалдарны парлаарын Тожудан В. Тамдын-оол, «ССРЭ-ниң чаа Конституциязын өзугаар хамаатыларның хүлээлгези» деп чаа рубриктадан ажыктаан, ол хүлээлгелерин ханы чымдарын Чоон-Хемчиктен В. Сарыа болгаш өске-даа эштер санаалдааннар.

Экономика, эртем, культура болгаш өске-даа айтырыглар талазы-биле чүү номчукаан турар силер? Бо айтырыгга харыылар база ыраы-бүрү болган. Чижээ, «Тываның эртемденнери» деп рубрикадан ажыктаан, оларның ажылдарының кол уткаларын чырыдарын, экономика темазынга пропагандистерге дузаламчы материалдарны парлаарын үстүнде адаанывыс эштер күзеп бижээннер.

Тывада сураглыг кандыг кижилериниң дугайында номчукчар силер?

Феликс Коппун, Алексей Бадаевтың Тывага чорааныының дугайында делгеренгей парлаарын. Тываның улустуң чогаалчызы Степан Сарыг-оолдун, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Кара-кыс Мунзуктуң дугайында бижиннган, төөгү эртемниринің кандидады Оюн Толгар-оолдун сөөлгү ажылдарын парлаарын ол-ла эштер күзеп турарлар. 1978 чыл Ленинчи комсомолдуң 60 харлаар юбилейиниң чылы. Ынчангаш ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретарлары чораан М. К. Момбужайның, Б. Х. Болдур-оолдун болгаш өске-даа эштерниң сактыышкыннарын парлаарын чамдык авторлар күзеп турар.

Номчукчунуң чурттан, ажылдан турар черинге хамаарыштыр мактаалыг азы шүгүмчүлелдиг үүл солунга парлаттынган бе? Парлаттынган болза, оон түңнели, дүштүн кандыг болганы?

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа суурдан Д. Донгактың бижээни:

Эрткен чылдың май 22-де «Шынга» «Доктаамал, тодарган ажылдаар» деп эгелиг үүл парлаттынган. Ол үүлге хамаарыштыр боттуг хемчеглер алдынмаанындан бистин суурга улуг-ла өскерилгелер болбаан, чамдык чурттакчыларның арагалаар чоруу барык хевээр арткан. Суурда эш хуулаунуң суду ажылдавастаан, дружинниктер график өзугаар дежурныылавайн турар. Бо бүгүнүң түнелинде суурда корум-чурум коштаг, ону эжижидериниң хемчеглери албайн түрэры четпес деп автор бижээн.

Чадаана хоорайның чунар-бажыңының багай ажылын шүгүмчүлээн үүлүг пардаан соонда байдал эжижээн деп Б. Сарыа бижээн. Анкетаның айтырыгларынга хамаарыштыр чамдык авторларның харыылары тодаргай, долу эвес болгуулаан.

1978 чылда «Шынга» чаа-чаа рубрикаларның көстүп келирин сонуургал-биле уткып, оларга таарышкан материалдарны бижиирин бодап турар бис деп. Хову-Аксында бистин штаттан дашкаар корреспондентивис О. Корода бижип турар. Оон-биле кады ол дыштавыр хүн помериниге «Тоолчургу бүлүк» деп чаа рубриканы ажыдарын саналдаан. Эш Короданың болгаш өске-даа авторларның саналдан турар булуңнары, рубрикалары болгаш үүлдери солуннуң ариынга көстүп келир.

Анкетаның айтырыгларынга харыылап, санал-оналын киргеп авторларга солуннуң редколлегиязы өөрүп четтиргения илергейлеп тур.

СООК-ИРЕЙ ЭРИВЕС БЕ?

Оглум Назым белеткел клазында өөренип турар. Бир-ле катап адашкылар чунар-бажыңнан чорувуста оглум айтыра-дыр:

— Соок-Ирейниң чунар-бажыңы бар бе, ачей?

— Чок боор бе. Кедергей улуг доштан кылган чунар-бажыңныг. Үргүлүү-ле чүнүп ап турар.

— Изигге дош эрип-ле калгай.

— Соок-Ирейниң чунар-бажыңын кылган дош, кандыгдаа изиг турза, эривес дош ышкаалыы.

— А Соок-Ирей болу база эривес бе?

— Эривес. Оон хевин базы эривес хардан даарап каан.

— Хевин кым даарап берген үвел?

— Чедип алган чоруур уруу даарап берген.

— Оон уруу өөренмейн турар бе?

— Өөренип турар. Белеткел клазында.

— Мен ышкаш белеткелде бе?

— Ийе. Сен ышкаш белеткелде.

— Садикке турувуста, Эрестиң ачазы Соок-Ирей болган, а уруу—Уля болган, хөвенден кылып каан хептер кедип алган боор чоржук.

— Чогум Соок-Ирей кончут ырак эзим иштинде чурттап турар. Үүгле Чаа чылда дүн ортузунда, бажыңнарны эргеп чорааш, белектерин үлеп: «Соок-Ирей аалдап келдим, солун белек үүктеп келдим» деп чарлап чоруур, ынчан сен ышкаш бичии кижилер удуп чыдар үе-дир ийин, оглум.

— Соок-Ирейниң уруу доңмас уруг бе?

— Докар боор бе. Сооктап бүткен уруг ышкажыл.

Оглум кезек ыыт чок кылаштап ора, уламчылады:

— Чайын Соок-Ирейниң чурттап турар черинге кады бараалам ачай.

— Чаа. Баар бис, оглум.

Шыван-ла Соок-Ирей чайын эрип калбас ирги бе?

Монгуш ДОРЖУ.

ДӨРТЕН-ДАВАН

Дөртен бүттуг Дөртен-Даваа деп курс чурттап чораан чүвен иргин. Күжүр Дөртен-Даваадаа чүүл боор ийик, бир-ле катап оңнүүнде аалчы боон моорлап чедер дей берип-тир эвеспе.

Күжүрүн атаарны шинчилеп соңга караандап харап көрүп-тур. Шинчилеп көөрге, чаъс чаан турар болган. Буттарын оттурбеан-биле ол галош идиктерин кедип эгелээн. Дөртен-Даваа буттарынга идиктерин кедип четтикпейн турда-ла, хүнпен келген. Дөртен-Даваа галоштарын ам дедир үштүп эгелептир. Хамык идиктеран арай боорда үштүп алыры билек хар чаап келген. Дөртен-Даваа-даа кидис идиктерин кедип эгелээн иргин. Кажан ол дөртен буттарынга идиктер кедип алгаш көрүп кээрге, кым эрте берген болуп-тур.

Оон бээр-ле Дөртен-Даваа үргүлү кызыл-даваа чоруур апарган чүве-дир.

Н. ИВАНОВА.

Бир-ле чазын— марттың ортан үезинде даайым эртен эрте шанактыг хап келген. Аңдының моожазының чүгле чаңгыс талазын дуга-биле огланайның каттышкан белдиринге кастай баглап каан, менче «Эки-и, кайгал, ойнап тур сен бе?» деп алгырган, бажыңче кире берди. Даайымның соондан кире халыдым.

Частың демдектери шагда-ла көску апарган үүве. Өөрүм-биле даштыгаа ойнап, амырап-ла турган мен. Хүн хөөреп кээрге, крышадан дамдылар чазыртканындыр бадып-ла турар. Ынчалза-даа эртен, кежээ соокеуннаар болгаш, дамдылар дүне донуп каар. Олар хүн караа чылыгыже крышаларның эриктеринде, салаалар ышкаш апарган, халаа берген тургулаар.

— Дууште дораан, эптер мен, арай далаштыг чор мен— деп турда-ла, авам:

— Адыр, аалга кирген кижи аак эрни ызырар болгай— дээш, ожук-пажында-ла барды.

Даайым ачам-биле чугаалажып олур, келген хөрөөн-даа дыңнаткан боор. Улуг улус чугаазынга кириишпес дээш, ынаар кулак салбаан мен. Аңгы өрөөлге ойнап олурдум. Канчангаш-ла сочгаже көре бээримге, хүн караа чылып келген. Дамдылар «чырсмырс» деп эгелей берген болду. Аванның аъш-чеми база болу берген, столда тазаар шайлап, хөөрешкен олурлар. Ойнаар дээш үне боон чыдырымда, авам «чемненип ал» деп кыйгырган, «чылый бээрге, бо ажы-төл-даа аттыг ойнаар чүве-дирам, аштаар-суксаарын безин уттуптар» деп келген аалчыга дыңнадып ор. Чемненгеш, даайым-биле чала кырынга үнүп келдивис. Дуушь четкен. Чылыы кончуг. Хар шылбыттынай берген. Крышадан борбак-борбак дамдылар, мөңгүн-суу дег, кылаңайның, кижин түлүк бадып тур. Авам, ачам даайымны үдээр дээш соовустан база үнүп келди.

Даайым бажың артында шанактыг аңдынче углай кылаштап бар чыда, алгырып-ла үнду:

— Ойт, бо шанактың бажы канчал барганы ол, көрүнер даан—дээш, каттыра-каттыра, аңдының моожазын дүрген-не барып сегирип алды.

Маннажып келгеш, аттың балдырынга дээш, хөндүрлү бергилээн шанак бажынче көрүп алган, үүгле каттыржырынга өйлежип тур бис.

Даайым:

— Бо удуп турган чоржак аът харын-даа халып ынай болбаан-дыр. Моон өске аът болза, бо ийи «хаагын» будунда сөөртүп алган, та кайда халып турар—деп, ам кээп оожургап чугаалады.

— Демин чаа-ла аажок эрмек турган чүве, канчап ынчап баар чоор?—деп, даайым тыпайн айтырдым.

— Часкы хүннүң күжү алыктыр ийин, оглум. Эп каан доп хадыңнар, хүн хөрелинге, саржаг ышкаш, эрий берген олдур—деп тайылбырлаан, ачам база каттырды.

— Колхоз шанаа-дыр ийин, та чүү кижи кылган, карак чаап каан. Шынары ол-дуг ийин, чазын кээп кеспе берген —деп, даайым шыжыта-дыр.

— Соок өйде бичии-ле аргискеш, элекке, барык дөн хевээр эгеш, «кастап» каан улус-тур ийин. Теп тургаш, дедир эвэй кастап көөр бис бе?— дээш, ачам дузалажы берди.

Элээн үр үреддешкеш, бичии эвэй тыртып, «кастап» алдылар.

— Чалгаа кижи чазын калыр, чарык бүлгээр күүн калыр чүве дээн, а бо шанак чазын калыры ол ышкажыл— дээрге, ачам база-ла катыышооҳуун төп кагды.

Даайым:

— Каракка чаржынчыг болду-ла, улус көрбөөнде дүрген аалга четпээже хоржок-тур— дээш, шошкудун чорупкан.

А бис ону хулумзуруг-биле удей көрүп турып кагдывыс.

К. ТУЛУШ.

Шанак
рассказ

ЧҮҢГУГА

Улуг-хүн-не келир.
Урутларым чуңгулаар.
Хаак, шанаан сөөрткеш,
Хараар-Тейге турупар.
Ачазы, аваазы —
Анда кайын орар бис.
Чаштар-биле денге-ле
Чаржып тура хүнзээр бис.
Арыг чаагай агаарга,
Ажы-төлүм амыраар.
Эстээн дүвү биске четпейн,
Эргиштелип турун каар.

С. БИЧЕ-ООЛ.

ЧАА ТЫВЫЗЫКТАР

Ийи быкты догдаңнаан,
Иштп-баары хеверген.
Кылыктаныы шугулдаза,
Кызыл одун бүлгүре бээр.

* * *

Сан-дорт дурт-сынныг,
Саглаарган, дыдырарган
Аккыр чараш топнуг,
Азарганчыг мочургалыг.

* * *

Чемин күзүн үүжелээр
Черле ишчи хевизигбей.
Кыжын дыштыг, аштавас,
Кыйбыңайның маңлавас.

О. БОРАШ.

БАЙЫРЛААН

Дүштеки чем соонда Федя диванга чыдып алгаш, журналда чуруктар көрүп чыткан.

— Кичээлге чүге белеткемейн ор сен? —деп, аваазы оон айтыргаш.

— Даарта мээн торуттунган хүнүм. Байырлал бүдүүзүнде кым чүве кылыр чүвел?!—деп, ол харыылаан.

— Ындыг-дыр! Байырлаар болза ыңдыг-ла ыйнаан!— дээш. Федяның аваазы хулумзуруп каан.

Даартазында Федя школадан бажыңыга чедип келгеш, чемненир дээш столунче көрген—ында хлеб, өт болгаш дүүнгү-ле быдаазы турган.

— Амданныг чем, торт кайыл, авай?

— Дүүн сээн торуттунган хүнүңүү байырлаарыныг бүдүүзү турбадыве, а бөгүн сээн торуттунган хүнүң... «Ындыг хүнперде кым чүве кылырыл» деп бодун чугаалады чоп!

Федя чүү-даа чугаалаар харык чок болган. Үүгле улуг тынгаш, чемнеп берген... Барып-барып торуттунган хүнүнде аштаар эвес!

Б. КЕНЕШ.

В. АМЫРНЫҢ «Тууйбу-биле эптеп тургаш, тудуп алган баныңымны», «Кым тиилээрил?» деп фотоэтюдтары.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ ТЕРГИИННЕРИ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитеди 1977 чылдың тергиин беш спортчузун болгаш беш тренерни плередири-биле республика солуннарының база телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң журналистериниң санал-опазын алыры-биле анкетаны таратканы. Оон түңнелин үнүүрген.

Журналистериң хөй вуруузу хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Валерий Оюнну чылдың тергиин спортчузу деп санаан. «Азия төвү» шаңнал дээш бистиң республиканың пайысылалынга эрткен хостуг хүреш маргылдаазынга 48 килограмм чедир дедиге ол чемпионнаан. Ынчан бо дедиге хүрешкен мөгелериң шыырактарының бирээзи Совет Эвилелиниң улуетарының Спартакиадазының чемпиону Ф. Феоктистовту ол арыг октаан. Өскелериге ча адарынга спорт мастериге кандидат Марина Мельникова, биатлонист, ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Гагарин, ча адарынга спорт мастериге кандидат Михаил Филатов, шыдыраачы Виктор Луканов кирген.

1977 чылдың тергиин тренери Алексей Аракчаа болган. Оон удуртканы оолдарының футбол командазы Сибирь зоназының дөрт дугаар бөлүүге ийнге черин эзлээн. Хостуг хүрештиң тренерлери Ондар Оргелээр, Чокпек Бозат, ча адарының —Владимир Сырат, хаактың—Владимир Пинигин дээрелериниң одуруунга база кирген.

Бистің корр.

СПОРТЧУ ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНГЕ

ВЕРА БРЫНДЗЕЙ, коньиилиг чарышка 1977 чылда делегейниң тулган чемпиону:

«Эрткен чыл менээ эң-не аас-өжиктиг болган. Америкада Кистоун хоорайга күзеп-ле чорааным алдын медальды алганым, а мээн эштерим Степанская биле Никитяна ийи Галинадарның хүндуледдин бедионге мээн ийи таламга турганы дыка өөрүшкүлүг болган. Ынчан бистер, чарыш мурнунда, ыңдыг чедиишкиниң дугайын үүгле күзеп турган болгай бис. Күзел-бодалдар боттанырга өөрүшүг болбайн каңчаар!

1977 чылда мээн хууда амыралым база өскерилген. Ол бүгүнүн «буруузу» база-да коньки болган: мээн-биле өгленип алган Саша Сафронов база-ла түгүрүк, мурнунда делегей чемпиону чораан кижи түве...

Спорттуң бо хевирингге баштайгы базымнарны кыштың «топтеранден» дыка ырак— чыкылама соок чок, өзулуг ышкы хүнпери салаа базып савап болур украин хоорай Иван Франкога кылган мен...

Амты үеде мен Киевте чурттап, кайгамчыктыг кыдымал дош оруунда белеткенип турар мен. Анаа январь төнчүзүнде чурттуң хөрөөжен коньки-лериниң маргылдаазы болур. Киевке эки маңнаан, оон соонда—делегей чемпиону атты камгалаар күзелдиг мен...»

СЕРГЕЙ ВОЙЦЕХОВСКИЙ, суугга эштирниң талазы-биле ССРЭ-ниң шилиндек командазының кол тренери, педагогика эртемнериниң кандидады:

«1978 чылда суугга эштир спортчулар Бүгү-эвилелдиң хөй-хөй рекордларын эжижидер дээрзинге бүзүрөөр мен.

Эрткен чылын бистиң команданың составының чартыныдан хөй кезин чаартынган. Чаа сезонда бистиң кол-ла сорулгавыс—харыысалгалыг маргылдааларга чаа кижилерни хынаарывыс болур...

Бо чылын «Комсомольская правда» солуннуң шаңналы дээш маргылдаадан аңгыда ГДР-ниң, АКШ-тың, ГФР-ниң спортчулары-биле ужуражыышкыннар бар. Совет спортчулар Австрали дишке маргылдаага баар база Канаданың шилиндек командазы-биле баштайгы ужуражыышкынны кылыр. Ынчалза-даа кол маргылдаа—суугга эштирниң талазы-биле Барыын Берлинге (августа) болур делегейниң үшкү чемпионады-дыр.

Москвага болур Олимпий оюнарынга чедир ийи чартык хире чыл арткан. Эң бедик көргүзүүлерни чедип алырынга кыска хуусаа-дыр. Ыңдыг түңнелдерни чедип алырының аргалары бистe бар. Соолгу чылдарда оларны белеткели ыңгыыраан.

Ол бүгү үре-түңнелдиг-даа боор турар: эрткен чылын совет мастерлер Бүгү-эвилелдиң рекордларының даазынга 32 эдилгелерни кылган. Ынчангаш бистиң спортчуларывыс делегей чедиишкинпериндек база «хожудавазын» күзексээр-дир мен.

(СЭТА-ның корр.).

1977 чылдың эң дээре дээн совет спортчуларын адаан. Ол 10 спортчуларның арызында дараазында спортчулар бар.

ЧУРУКТА: (солагай талдан оң талазынче) үстүнде— —Лаво Пиккуус (чадаг-тергечи), Ирина Дерюгина (гимнастика), Николай Андрианов (гимнаст); адаанда — Юлия Богданова (суугга эштикчи), Ирина Роднина болгаш Александр Зайцев (фигуралыг чуңгулаашкын).

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.30—Эртенги гимнастика.
10.45—Хөй сериялыг мультипликациялыг фильмниң баштайгы көргүзүү. «Билбесней хүнзээрлээн хоорайда». 8-ки серия. «База катап кады».
11.00—«Хөй эки бараанларны».
11.30—Музыкалыг программа: «Эртенги почта».
12.00—«Москвичка». Телеклуб.
13.15—«Кадыкшыл» программаның почтазы. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянская чорудар.
14.00—«Дээрги Метелица». Телефильм. (ГДР).
15.30—Хоккей талазы-биле чурттар аразының ужуражыышкыны «Спартак» (Москва)—НХ-1-дин «Монрель Канадиенс» командазы. Канададан дамчыдылга.
17.30—«Спортлото» тиражы.
17.45—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». Дамчыдылганы профессор С. Н. Капица чорудар.
18.45—«Лэсси». Хөй сериялыг телефильм. 15-ки серизы. «Ягуарның изи-биле».
19.30—Телемедээлер.
19.45—«Телеэкранга эн баштай». «Хоглуг адыгжыгаш». Күрушевин төп кукла театрының телефильми. Улуттукчузу ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Образцов.
20.35—«Тура халыышкын». Документалдыг фильм. Делегейниң Лейпцигге болган фильмнериниң 20-ги фестивалының «Мөңгүн көге-буга» деп шаңналын алган.
21.05—Латвия ССР-ниң алдарлыг артизи М. Виллеруш ойнап тур (виолончели).
21.15—«Моңге кыйгы». Хөй сериялыг телефильм. 1-ги серия—«Улуг акыы».
23.30—Эң шыырак фигуристерниң Бүгү-эвилел маргылдаазы. Кыска программа. Одессадан дамчыдылга.
23.40—00.35—«Даштыкы эстраданың аалгалары болгаш ритмнери. Ол төнген соонда—телемедээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Бүгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттын дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 21—26, өскелериге 16—21 градус соор.

Кызылга эртен болгаш хүндүс быскан хар чаар. Агаарның температуразы 23—25 градус соок болур.

КИНО

ЯНВАРЬ 7-ДЕ

«ПАЙЫРАЛ»: «Черлиг Гавриа» 10.00, «Алдын күүн» 12.00, 14.00, 16.00 (узатма), 18.30 (узатма), 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адыр сени, шиңме!»— 9.15, 12.20, 15.20, «Ава» 10.35, 13.40, «Табор дээрже үне берген» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чочак-тараада дацтына» 11.00, 13.00, «Кровя өртектиг романс» 15.00, 16.50, «Чүү-даа болбаан» 18.40, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Өг-бүле байдалы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

БЕЛЕТКЕЛ КУРУЗУ

Кызылдың автомобиль-орук техникуму хүндүсү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга кирериниң шылгалдаарынга белеткээриниң 6 айлыг курстарынга өөреникчилер чыын алырын уламчылаан турар.

Курстарга 8 болгаш 10 классторны дооскан азы өөренип турар оолдарны болгаш уругларны, долу эвес болгаш долу ортумак школа эртемниг, улус ажыл-агыйының ыызы-бүрү адырларында ажылдаан турар хамаатыларны болгаш ССРЭ-ниң Чеңсектиг Күштериниң халаткаанларны хүлээн алыр.

Техникум орук болгаш чурттаага тудуунуң талазы-биле тудугау техниктерни, техник-механиктерни, техник-топографтарны белеткээр.

Курстарга кежээ, неделяда ийи катап өөренир. Өөредилге дээш 17 рубль төлөөр. Ол төлевирни Күрбанкының Тыва республика конторазында Кызылдың автоорук техникумуунуң № 14117 саналызга сан-ынче шилгидер.

Курстарны дооскаанының соонда дыңнакчылар шылгалда дужаар. Ону бистиң техникумнуска кирериниң шылгалдазы деп саналаар.

Айтырыгларны **дараазында адресче чорудар:** Кызыл хоорай-3, Промышленная кудумчузу, 71, №№ 15, 18, 6 автобустар-биле чоруур, кабинет 219, телефоннар — 2-48-33, 2-15-92, 2-27-80.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА

Чонга барааннар садарын болгаш олардан эт-сеп аймаан хүлээп алырын эжижидер сорулга-биле өртээн чиитеткен барааннар садыын Кызылдың колхоз рынокунда турар № 26 магазинниң бажыңынче көжүргенин садыг алыкчыларга дыңнадып тур. Чоондан хүлээп алган үүлдерни көргүзүп делгээр черни калбартнаан.

Магазинде хүлээп алыышкынны кылып турар. Чоондан садыг неделяда үш удаа: понедельник, вторник, суббота хүннеринде эртенгиниң 10 шактан 14 шакка чедир хүлээп алыышкынны кылып турар.

Магазин 10-дан 19 шакка чедир ажылдаар. Воскресеньеде ажылдавас.

Бистиң магазинче чалап тур бис.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, өскээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чаагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалт ерааның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 41.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00012.